

ugyan férjhez, de közülök kevesebb válik el, gyermekeik egészségesebbek. *Rabinovics Lydia* dr. phil. (Pennsylvania) k. a. «Das Studium der Medicin» című előadásában felhossa, hogy *Erismann* szerint orosz orvosnők 8—10 esztendőn át is végeztek falupraxist és hogy Philadelphiában a közelmúltban 150—200 orvosnő találkozott, kik mindannyian igen egészségesek voltak. (Persze a betegek nem jöhettek). — Az életpályáknak a nők egészségére gyakorlott befolyásától, mely előbb-utóbb a nők jelenlegi túlnyomó számának csökkenésében fog nyilvánulni, fog függni, vajjon versenyképességük a férfakkal szemben megmarad-e?

A család alapításának könnyítése, jóllétének előmozdítása és biztosítása — úgy látszik — a jövő kongresszusok tárgyát fogja képezni, minekutána már kivívták a pályák szabad választását és mindenütt érvényesítették a nők jogait, még a politikai téren is. Nem tartom lehetetlen dolognak, hogy a nők előbb-utóbb két pártra fognak szakadni: egyikre, mely a nők uralmát óhajtja kivívni, másakra, mely a család mellett fog síkra szállani. S habár kétségtelen, hogy a kongresszus nem terjeszkedett ki a nőkérdés minden ágára vagy legalább is egyes kérdésekkel, napirenden lévőkkel, kelleténél inkább bővelkedett, még sem osztozhatunk *Braun Lilli* (orvos neje) socialista vezérszónok nézetében, ki a kongresszusnak szemére vetette, hogy tagjai a «Damenfrage»-val foglalkoznak és a doctori cím elnyerésével hiúságuknak óhajtanak eleget tenni.

JUBA ADOLF.

A GENFI TANÜGYI KONGRESSZUSRÓL.

1896. július 14—15.

Az idén Genfben szintén országos kiállítás volt s ebből az alkalmából a kongresszusok egész raja ülésezett e városban. A kongresszusok közt minden bizonynyal legnépesebb volt a tanügyi, melynek 1700 résztvevője volt. Tekintélyes szám, de még jelentékenyebbnek fogjuk találni, ha relative vesszük, azaz, ha arra gondolunk, hogy a kis, három milliő lakossal bíró Svájc szolgáltatja ezt a contigenst.

Szervezetét illetőleg teljesen elütött a genfi kongresszus a szokásos chablontól: napirendjére ugyanis összesen csak két tárgy volt kitűzve. Az egyik: a *nevelő oktatás*, a másik: a *továbbképző népiskola* (école complémentaire) kérdése. Továbbá még abban is különbözött, hogy a referensek részletes megokolást dolgoztak ki előterjesztendő javaslataikhoz s ezt az elaboratumot a rendező bizottság kinyomatta és a gyűlés előtt osztotta szét. Ennek folytán a kongresszus tagjai nemcsak

a megvitatandó tételek szövegét kapták kezükhöz, hanem még az előadók álláspontját támogató érveket is a gyűlés előtt tudták meg.

Ez az intézkedés nagyon üdvös volt: mind az előadók, mind a hozzászólók dolgát nagyon megkönnyítette. A kik felszóltak, ismervén a referensek álláspontját, ennek megfelelőleg készültek; felszólásaik átgondoltak lehettek és szigorúan a tárgyhoz tarthatták magukat. A referensek meg, számíthatván a hallgatóság tájékozottságára, szorítottak a valóban lényeges pontok fejtegetésére, minek folytán előadásuk rövidebb s a mellett mégis kimerítő lehetett. Eleje volt véve olyan természetű félreértéseknek, melyek elő nem készített hallgatókban a beszéd első hallásánál támadni szoktak s eleje az ilyen félreértéseken alapuló, minden haszon híján lévő felszólalásoknak. És csakis e módon volt lehetséges a napirendet két nap alatt letárgyalni.

Az első napon a *nevelő oktatásról* volt szó. Referensekként szerepeltek: *Gucz*, tanítóképzőintézeti felügyelő és *Stucki*, tanítóképzőintézeti tanár; kik tételeikben a következőket terjesztették a kongresszus elé:

A nevelés célja a gyermek erkölcsi jellemét megalkotni. Az oktatás a nevelés egyik ága, mely kiegészíti azon ismereteket, melyeket a gyermek tapasztalat és embertársaival való érintkezése útján szerez meg. Az oktatás, mikor az életre előkészít, egyuttal tartozik befolyást gyakorolni a gyermek akaratára.

Az akarat forrása: az érdeklődés; ez rugója önkéntes cselekvéseinknek s a nevelő oktatásnak alapja. Érdeklődés támad, mikor van *apperceptio*. A nevelő ügyessége abból áll, hogy az új ismereteket hozzá fűzi a gyermeknek már meglévő ismereteihez.

Nem az olvasást, írást, számolást kell az elemi oktatás középpontjának tekinteni. Egyedül azok a tantárgyak, melyek képesek sokféle és változatos érdeklődést támasztani a gyermekben, szerepeljenek az elemi iskolai tantervben. E tanterv ölelje fel: *a)* azon tantárgyakat, melyek a *természetet* ismertetik; *b)* melyek felvilágosítást nyújtanak az *emberről, társadalomról és Istenről*; *c)* az *anyanyelv*; *d)* számolás, *rajzolás, ének*; *e)* a testgyakorlat és *kézi munka*. A *concentratio* keresztülvihető a jelenlegi tantervekben is; ezt kell majd szem előtt tartani a jövőbeli tantervek kidolgozásánál.

A *methodust* illetőleg, meg kell tartani a következő 3 lépést: első: *concret* ismeretek szerzése; második: átmenet a *concretről* az *abstractra*, a kezdetleges *abstractiókról* pontosabbakra; harmadik: *átalakítása* a tudásnak képességgé. Ez az eljárás a legészszerűbb; nevelő hatása a legnagyobb, azaz legalkalmasabb arra, hogy gazdagítván a gyermek szellemét, szívét és akaratát is képezze.

A mint látni, e tételek teljesen Herbart-Ziller elvein alapulnak.

Ép úgy természetesen az előadóknak e tételeket támogató beszédei s ámbár nagyon érdekesek voltak, mégis elhagyom ismertetésöket, mert a ki a Herbart-iskola műveit ismeri, újat nem hallana s így a Magyar Pädagogia olvasói ezt a részt fölöslegesnek találják. Én azonban nagy örömmel hallgattam végig az előadókat, mert jól esett jelen lennem, mikor Svájcban, — ezen par excellence tanítóországban, mely szülte Rousseau-t, Pestalozzi-t, melynek iskoláit az idegenek ezrei, tizezrei látogatják évenként, mely országból kikerül a külföldön működő francia nevelők és nevelőnők legnagyobb része, — hirdetik ezen elvek üdvös voltát s az igen népes gyülekezet majdnem egyhangulag fogadja el az előterjesztett tételeket.

Hogy egyhangulag nem fogadta el, arra okot szolgáltatott *Baartard*, a genfi pädagogiai társaság elnökének ellenindítványa. Baartard azt kívánta, hogy ne kötelezzék a tanítót Istenről beszélni. Tekintettel a tanulók vallásbeli különféleségére, ezt szerinte egészen a hitoktatókra kell bízni. Felfogása azonban, mint a szavazás megmutatta, nem igen talált viszhangra.

A kongresszus második napja a továbbképző népiskola (*école complémentaire*) kérdésének volt szentelve. Ez úgy mi ránk, magyarokra nézve is kiváló fontosságú, mert ki állítja, hogy nálunk teljesen kielégítőleg van gondoskodva azoknak a fiúknak és leányoknak továbbképzéséről, kik az elemi iskola elvégezte után magasabb fokú tanintézetbe nem járnak? Halljuk tehát, miképen okolták meg az előadók: *Vignier* népiskolai tanító, *Weber*, zürichi tanár és *Gianini*, tanítóképzőintézeti aligazgató ez iskola szükségességét és miképen contempláltak a szervezését a genfi tanügyi kongresszuson.

Továbbképző iskolára azért van szükség, mert a gyermeknek abban a korban, melyben az elemi iskolát elhagyja, még nincs kialakult akarata, megszilárdult erkölcsi érzéke; kell tehát, hogy az iskola jótékony hatása alatt maradjon addig, míg a fejlettség megfelelőbb fokba nem következik. Továbbá a gyermek, ha nem jár tovább iskolába, elfelejti az elemiben szerzett ismeretek java részét. Egyébként a népiskola nyújtotta tudás nem is elegendő a mai viszonyok közt, mikor a folyton szaporodó technikai tanulmányok folytán, melyek a kenyérkereset minden ágát érintik, a munkásnak mentül képzetebbnek kell lennie, hogy helyét megállhassa a létért való küzdelemben.

De még más okból is szükséges a továbbképző iskola. A haza érdeke kívánja, hogy összes polgárai öntudatosan gyakorolják alkotmányos jogukat; már pedig az elemiben még korán van erre tanítani. Végre az egyenlőség elve is parancsolja ilyen iskola fentartását. A jobb módú gyermekek középiskolákban, egyetemeken képzik magukat tovább.

Ugyanarra kell alkalmat nyújtani azon gyermekeknek, kiket a sors mezei, üzleti vagy műhelyi munkára rendelt.

De nemcsak a fiuk, hanem a leányok is részesüljenek ilyen oktatás jótételében. A mai időben mind nehezebbé válik a férfiaknak a családalapítás. Ennek folytán mindinkább nő azon nők száma, kik arra vannak utalva, hogy maguk keressék meg kenyerüket. Azokra meg, kik férjhez mennek, — férjök el lévén foglalva munkájával — a gyermeknevelés feladata vár. Erre a leányokat előkészíteni, az állam kötelessége, a szegény családok nem igen képesek rá.

Hasznos lévén a továbbképző iskola, látogatása általánosan kötelező legyen: a mely gyermek, fiu vagy leány, az elemi iskola elhagyásával magasabb iskolát nem látogat, köteles a továbbképzőbe járni. De ha a törvény kötelezővé teszi ezt, akkor ennek világos következménye, hogy ingyenesnek kell lenni a tanításnak ebben az iskolában, sőt még iskolaszerekkel is ellátandók a gyermekek.

Az école complémentaire feladata, mint az eddig elmondottakból kitűnt, folytatni azt a nevelői hatást, melyet az iskola gyakorol; ébrentartani a növendékekben és bővíteni az elemi iskolában szerzett ismereteket. De míg a népiskola a formális képzést szolgálja, addig a továbbképző kiválóképen gyakorlati iskola legyen.

E célok megvalósítására szolgáljanak a következő tantárgyak a következő tananyaggal:

1. Anyanyelv. Fogalmazás, olvasás. De ne csak ügyiratok szerkesztésére és szakcikkek olvasására terjedjen ki a tanítás, hanem nevelő hatással bíró olvasmányokat, illetőleg írásbeli dolgozatokat is vonjon a körébe.

2. Számítan. Elemi könyvviteltan; a gyakorlati életből vett példák megoldása; számolási előnyök; fejszámolás; faluhelyeken: területek és testek méréstana is.

3. Történelem. A hazai történelem főeseményei, az idegen országok történetének a lehetőséghez képest való bevonásával.

4. Hazai földrajz ipari, földművelési és kereskedelmi szempontból. De tekintettel arra, hogy a munkások, mint újságolvasók ugyszólván az egész földteke iránt érdeklődnek, ép azért az ehhez szükséges alapvető ismeretek is fölveendők.

5. Természettudományok. Ezek köréből az, a mi a tanulókra nézve leendő foglalkozásuknál hasznos lehet.

6. Alkotmánytan.

Ez a fuiskolák általános tanterve. Ha olyan iparos tanulók vannak, kiknek rajzra van szükségök, akkor erre is tanfandók. Kereskedőtanulók részletesebben tanulják külön cursusokban a könyvviteltant, fogalmazást és kereskedelmi földrajzot. A leányok meg, tekintve spe-

cialis igényeiket, a mérés tan, történelem és alkotmánytan helyett háztartástanra, egészség tan, varrásra és szabásra oktatók. A kézi munkák felvételét az teszi kívánatos, hogy szegényebb szülők nem érnek rá leányaikat erre oktatni, sok esetben nem is képesek rá.

Ezen tananyag elvégzésére az előadók három esztendő t szántak: a 14—17. élet éveket. Három év et azért, mert egyrészt terjedelmes az anyag, másrészt a tanulók vagy mezőgazdasággal foglalkoznak, vagy műhelyben, illetőleg üzletben vannak, s így csak kevés idő t fordíthatnak iskolabajárá sra és tanulá sra. Ugyanezen okból minimumnak évi 80 tanórát tűztek ki, kívánván inkább kevesebbet, de annál inkább megvalósíthatót. A 14—17. élet éveket meg azért választották a referensnek, hogy azáltal az elemi oktatás tartamát nyújtsák a gyermek 6. évétől a 14-ig s így a munkásosztály az eddiginél szélesebb, általános műveltséghez jusson.

A kongresszus még azon ohajtásának is kifejezést adott, hogy a tanítás hétköznap és lehetőleg nappal történjék, mert az esti idő nem alkalmas arra, mikor a tanulók a munkától elcsigázva jönnek az iskolába. A vasárnap nem arra való: egyrészt könnyen elvonja e tanulókat a templombajárástól, másrészt legyen ez a nap a testi és szellemi pihenésnek szentelve.

Tudósításom azonban nem volna teljes, ha be nem számolnék arról is, a mi a kongresszus külső szervezetének mondható. A rendezőbizottság ugyanis az ülések tárgyszorozatának összeállításával nem tekintette feladatát befejezettnek; gondoskodott a fenmaradó szabad idő úgyszólván minden percének, részint hasznos, részint kellemes eltöltéséről.*

Az ülések 9 órakor kezdődtek, de azokat megelőzőleg, már reggeli 7 órakor egész sora volt a tudományos előadásoknak, melyeket az egyetem tanárai tartottak. Így Yung tanár beszélt a csecsemő pszichológiájáról, elmondván az erre vonatkozó legújabb theoriákat és kísérletek eredményét. Egy másik tanteremben Sorel magyarázta a Roentgen-sugarak mibenlétét és beszédét sikerült kísérletekkel támogatta. Voltak még a következő előadások: A psychologia viszonya a neveléstudományhoz; a chemia modern tanulmányozásáról; az alpesi növények eredete; Genf vízművei s az elektromos erő átszállítása Chèvresből Genfbe.

* A tagsági díj aránytalanul csekély volt a nyújtott kedvezményekhez viszonyítva. A lefzetett kilenc frankért járt: 50% engedmény a vasutakon; Genfben háromszor éjjeli szállás; egy belépő jegy a kiállítás mellett volt svájci faluba s azonfelül még mindaz, a mit cikkem befejezésében felsorolandó vagyok.

A kongresszisták másik része meg ugyanakkor nézte Genf számos muzeumait, hol rendszerint az illető intézetek igazgatói kalauzolták őket és látták el szakszerű felvilágosításokkal.

A közgyűlések után mind a kétszer *banquette* volt. *Banquette* végzetével a délutánt a kiállítás látogatásával töltötték, hol a tanügyi pavillon is, mely 4000 és néhány száz m² terjedelmű volt, sok látóval nyújtott.

Esténként meg hangversenyek voltak. Az egyik a Victoria-Hallban, ezen, párját ritkító fénynyel berendezett hangversenyteremben. (Zenei élvezetben egyébként a gyűlések megkezdésekor is volt részünk: a Saint-Pierre nevű székesegyház kiváló orgonistájának játéka s a genfi tanítók vegyes énekkarának *productioi* voltak ekkor hallhatók.)

E kongresszus végét követő estére meg a genfi tó kivilágítását, hajósünnepélyvel, hangversenyvel stb.-vel tervezték. Meg volt már minden előkészület, mikor este az utolsó perczben zuhogó eső támadt, mely az egész ünnepepélyt elmosta. Mintha csak az Ég megirigyelte volna a tanférfiaknak e rendkívüli megtisztelését!

(Pécs.)

KÁLMÁN MIKSA.

GYAKORLATI SZEMPONTOK A KÖZÉPISKOLÁK MŰKÖDÉSÉNEK MEGFIGYELÉSÉNÉL.

VII. Tanítási eljárás.*

a) *Figyelem ébrentartása.*

«A tanítás sikerének első feltétele a figyelem ébrentartása. A magyarázat élénk és eleven legyen, hogy az egész osztály figyelmét lekösse. Tartózkodjunk a nagyon kényelmes, lassú, halk hangtól, használjunk mindig helyes kifejezéseket és helyes kiejtést. Az osztály közös munkájának biztosítására leghelyesebb először feltenni a kérdést az egész osztályhoz és csak azután néven szólítani az egész osztály nevében a feleletet adó tanulót; másodszer: a felhívott tanulóval nem kell huzamosabban foglalkozni, hanem minden egyes újabb kérdésnél más tanulót kell kérdezni és így minden órában fog felelni minden tanuló és magával haza-

* E szakasznál különösen is utalnunk kell arra, hogy az itt előadott szempontok inkább történeti érdekűek s a gyakorlatban tényleg hangoztatott elvek és tételek összeállításául, nem pedig a magyar középiskola mai metodikájának rendszeres és teljes kivonatául tekintendők. A mi pl. e szakaszban a «magyarázat»-ról, «felelet»-ről van írva, azt mind történeti álláspontokról kell venni s nem mindenben *directivául* tekinteni.